

De mysterieuze speurtochten van een jonge instrumentmaker

IN DE BAN VAN DE HOLLANDSE MEESTERS

Vioolbouwer HUBERT DE LAUNAY doet al elf jaar onderzoek naar Nederlandse vioolbouw in de zeventiende eeuw. Hij speurt de hele wereld af naar zeldzame instrumenten, bouwt zelf violen volgens oud-Hollandse methoden en werkt aan een boek. "Dit is Nederlands erfgoed. Daar moeten we wakker voor worden."

Tekst: MACHIEL SWILLENS

Foto's: MACHIEL SWILLENS, ROBERTO FURNARI, CATHY LEVESQUE

“Dit is dus een Boumeester, dit een Van der Sijde, dit een Rombouts. Ik voelde me als een kind in een snoepwinkel”

“Het ruikt hier wel een

beetje naar lak”, verontschuldigt hij zich en hangt zijn jongste viool voorzichtig in de kast met uv-lampen om te drogen. Die ochtend heeft hij haar een eerste laklaag gegeven. Het is niet zomaar een viool, maar eentje die precies is gemaakt zoals Hendrik Jacobs dat deed in de zeventiende eeuw in Amsterdam. Opgebouwd zonder mal, ingelegd met walvisbalein, met de hoge welfingen en expressieve hoeken van een echte Jacobs, de grootste Hollandse ‘fiolenmaker’ van de Gouden Eeuw. We zijn bij vioolbouwer Hubert de Launay. Zijn atelier zit op de tweede verdieping van een bedrijfsverzamelgebouw in Utrecht. Modern en tegelijk iets van drie eeuwen geleden. Gipsen afgietsels van violen op de werkbank, een wand vol gereedschap, ongelakte violen in het rek. “Laatst kreeg ik een boek cadeau”, vertelt De Launay, terwijl hij koffie inschenkt. “Zo’n romantiseerd verhaal over iemand die de geschiedenis van zijn driehonderd jaar oude viool uitpluist. ‘Echt iets voor jou, Hubert’, werd gezegd. Ik las het, maar dacht: tja, dat is wat ik elke dag doe. Maar dan niet van één viool, nee, van wel vijftig!”

SOORT SWITCH

De Launays passie voor oude Nederlandse vioolbouw ontvlamde zo’n twaalf jaar geleden, toen hij met een groepje medestudenten het Kunstmuseum Den Haag binnenwandelde. Begin twintig was hij, een student vioolbouw aan het West Dean College of Arts and Conservation in Engeland. Eens per jaar was er een studiereis naar Parijs, Leipzig of Berlijn. Zo had hij al heel wat instrumentencollecties gezien, veelal van beroemde Italiaanse bouwers. Maar ergens in zijn achterhoofd zaten de verhalen over een Hollandse School en de namen van Nederlandse vioolbouwers: Pieter Rombouts, Willem van der Sijde, Hendrik Jacobs. Lagen die niet ergens in de kelder van het

Kunstmuseum Den Haag? “Laat mij dit jaar de studiereis eens organiseren”, opperde hij bij zijn leraar. “En dat ging verrassend snel”, vertelt De Launay nu. “Binnen een paar telefoontjes kreeg ik toegang tot het museum. Die bewuste dag liepen we naar beneden, de deur ging open en er werd gezegd: ‘Jongens, in die kasten liggen ze. Ga je gang. Ik kom jullie over een paar uur weer halen.’ Ongelooflijk. Ik had gewoon geluk, denk ik.” Stomverbaasd was hij over de hoeveelheid en de schoonheid van de instrumenten. “Wow, dit is dus een Boumeester, dit een Van der Sijde, dit een Rombouts. Ik voelde me als een kind in een snoepwinkel. Mijn leraar zei later: ‘Hubert, sinds die dag ben jij niet meer dezelfde.’ En zo was het. Er ging een schakelaar om in mijn hoofd. Klik. Een soort switch. Ik kan het beter zo uitleggen: stel, ik had in het buitenland kunstgeschiedenis gestudeerd en er alles geleerd over Da Vinci, Rafaël en Michelangelo. En daarna ontdekte ik thuis, gewoon in Nederland, ineens Rembrandt en Vermeer!”

OUDE DOCUMENTEN

Bij het behalen van zijn vioolbouwdiploma gaven zijn ouders hem een boek, *Vioolbouwers van de Lage Landen*, geschreven door Max Möller in 1955, tot op de dag van vandaag het meest gehanteerde standaardwerk over vroege Nederlandse vioolbouw. Nu ga ik alles te weten komen, dacht De Launay. Hij las het boek drie keer van kaft tot kaft. Maar hoe meer hij las, hoe meer vragen hij had. “Inmiddels was ik zelf onderzoek gaan doen. Ik had veel instrumenten bekeken, maar wat ik in het boek las, zag ik helemaal niet in die violen terug. Toch twijfelde ik vooral aan mezelf. Ik bleef onderzoeken. Pas na een paar jaar drong het tot me door: alles wat er over de Hollandse School geschreven staat, alles wat er altijd over wordt gezegd, al die aannamen en jaartallen, er klopt gewoon niets van!” Waarom staat er in het boek bijvoorbeeld niets over de geniale vioolbouwer Gijsbert Verbeek, werkzaam in Amsterdam rond 1680, van wie er in 2001 opeens een prachtige viool opdook op een veiling bij Christie’s in Londen, nu in de collectie van het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds (NMF). Verbeek was een van de twee stiefzoons van Hendrik Jacobs (Amsterdam, ca. 1629-1704), die wordt gezien als de belangrijkste Nederlandse vioolbouwer. Over Jacobs’ andere stiefzoon, Pieter Rombouts (Amsterdam, 1667-1728), is meer bekend, maar rond hem hangt een ander »

De Launay vergelijkt de door hem gebouwde viool met een Hendrik Jacobs-viool uit 1700

mysterie. Overal wordt beschreven dat ‘de hand van Pieter Rombouts’ te zien is in de latere violen van stiefvader Jacobs. Maar is dat wel zo? De Launay ziet een duidelijke scheiding. Jacobs bouwde altijd als Jacobs. Pas in 1704, na Jacobs’ dood, nam Rombouts het over en herken je zijn typische stijl. Om het verwarrender te maken: Rombouts bleef wel nog jaren na Jacobs’ dood de labels van zijn overleden stiefvader in zijn violen plakken. Een ander raadsel betrof de beroemde bouwer Cornelis Kleynman (Amsterdam, 1626-1686). Van geen van de aan hem toegeschreven violen kon De Launay met zekerheid zeggen dat die ook écht van Kleynman is. En van ene Arent Roelofsz van Munster was zelfs helemaal geen viool bekend, terwijl zijn naam wel in allerlei oude documenten opdook.

ORIGINEEL LABEL

Intussen werkte De Launay in twee Londense vioolbouwateliers bij John Dilworth en Michael Byrd. Twee dagen hier, twee dagen daar, voortdurend onderweg met een tas gereedschap. In de avonden en weekenden stortte hij zich op zijn onderzoek. “Tot ik me begon te realiseren dat het zo niet verder kon. Ik moest het onderzoek professioneler aanpakken.” Toen belde het magazine *The Strad*. Of hij een artikel wilde schrijven over Nederlandse vioolbouw? “Dat was huge!” Maar De Launay stelde één voorwaarde. Hij wilde onder het artikel een oproep plaatsen: wie kan mij helpen? Heb je informatie, ken je ergens een interessant instrument? Bel me dan. Ook besloot hij terug te keren naar Nederland. Hij solliciteerde bij Andreas Post, vioolbouwer in Amsterdam. Ook daar stelde hij één voorwaarde: vier dagen werken, één dag vrij voor onderzoek. Hij zou er vier jaar in dienst blijven. En daar, in het pand aan de Willemsparkweg, precies waar Max Möller ooit zijn boek schreef, werkte De Launay aan tal van instrumenten, van kleine lakschaden tot ingrijpende restauraties. Hij werkte aan kostbare violen, zoals van Stradivarius en Guarnerius, maar ook aan oude Hollandse meesterinstrumenten. Alle vrije dagen was De Launay te vinden in de kelders van het Kunstmuseum Den Haag. “Ik kon aan de lopende band studeren. Het ging opeens heel hard. Ik was als een spons. Zo’n stortvloed aan nieuwe informatie!” Ook de oproep onder het artikel in *The Strad* wierp zijn vruchten af. Binnen een week na publicatie kreeg De Launay een mail met een video. Het was een clip uit 1998 van *Antiques Roadshow*, een Amerikaanse variant van het tv-programma *Tussen Kunst en Kitsch*. “Ik was stomverbaasd. Komt daar een man met een viool binnenwandelen, zegt de expert: ‘Mooi oud-Hollands instrument.’ En dan – godzijdank, lof voor »

“Ik begon in mijn uppie op een zolderkamertje in Londen, als een niemand zonder naam. Nu vliegen de deuren open”

Hendrik Jacobs-viool uit 1700. Ze is uniek vanwege haar goede staat. Met name het pure, frisse en scherpe randwerk is uitzonderlijk voor een 322 jaar oude viool. Ze is ook te zien op de overige drie foto's, waarop De Launay haar vergelijkt met de door hem gebouwde viool

Viool van Willem van der Sijde uit 1691. Ze is in 1922, mogelijk als verjaardagsgeschenk, aangekocht voor de nog jonge prinses Juliana, die er in haar kindertijd op heeft gespeeld. Het NMF heeft deze zeer zeldzame viool sinds 2009 in bruikleen van het Koninklijk Huis

In december 2021 heeft De Launay deze viool kunnen toeschrijven aan Gijsbert Verbeek. Viool van Verbeek zijn zeldzaam. Dat maakt deze ontdekking des te mooier

De Launay met
een viool van
Hendrik Jacobs
uit 1700 en de
door hem
gebouwde viool

Paspoort HUBERT DE LAUNAY

Opleiding: begon met de opleiding meubelmaken aan het HMC (Furniture College Amsterdam), studeerde daarna vioolbouw aan het West Dean College of Arts and Conservation in Engeland, waar hij cum laude afstudeerde

Werkte bij: Harry Jansen, Melle Wondergem en Guust François in Amsterdam. Na een korte periode bij J & A Beare werkzaam bij Michael Byrd en John Dilworth in Londen.

Vervolgens bij Andreas Post in Amsterdam en in 2019 begon hij voor zichzelf (De Launay Vioolbouw in Utrecht)

Oprichter van: Hendrik Jacobs Foundation (hendrikjacobs.nl)

de cameraman – wordt er ingezoomd op het label in de viool: ‘Arent Roelofs van Munster, Amsterdam, 1671’. Ik zag het meteen: dat label is origineel!” Dat er ergens nog een viool van Van Munsters hand bestond, was een openbaring voor De Launay. Via allerlei omwegen, want de makers van het programma mochten geen namen vrijgeven, kwam hij te weten dat de eigenaar van de viool ergens in een bejaardenhuis in Amerika moest zitten. De viool was waarschijnlijk bij een van zijn nabestaanden. De Launay speurde verder, schreef e-mails en brieven, maar heeft na jaren nog steeds geen resultaat. Een paar maanden geleden kreeg hij opeens toch weer hoop. “Ik werd gebeld door een Amerikaan die een podcast maakt over bijzondere verhalen in *Antiques Roadshow*. Hij heeft me meteen een halfuur geïnterviewd. Voordat hij ophing, beloofde hij mij: ‘Ik ga door met dit verhaal tot de viool is gevonden.’”

GOEDE GESPREKKEN

Het is slechts één voorbeeld van De Launays speurtochten naar bijzondere oude Hollandse strijkinstrumenten. “Ze zijn over de hele wereld verspreid, liggen opgeslagen in musea, in Stockholm, Lissabon en Parijs, maar ook in Amerika en Taiwan. Bij verzamelaars en, jazer, ook bij musici die erop spelen. De kleine groep die van onze Hollandse bouwers weet, ziet de kwaliteit en schoonheid.” Een andere speurtocht, mét resultaat, begon bij een kleine zwart-witfoto in een Amerikaans boekje uit de jaren zestig. Het ging om een late viool van Jacobs uit 1703. “De naam van de eigenaar stond erbij, dus wat deed ik? Ik ging googelen. Ik ontdekte dat die violist ooit in Den Haag had lesgegeven, daarna naar Amerika was geëmigreerd, maar inmiddels was overleden. Ook in Amerika had hij lesgegeven, dus ik zocht verder naar de namen van zijn leerlingen. Tot mijn verbazing stuitte ik in een concertprogrammaboekje op een haarscherpe foto van een van zijn leerlingen met die viool in haar handen. Ik heb haar gebeld. Ze wist al dat ze een bijzondere viool had, maar ik kon haar er alles over vertellen. Ze vond dat geweldig. Het is de enige Jacobs met een originele hals. Niet afgezaagd, niet verzet, niet gebroken. Jacobs heeft hem zelf zo geïnstalleerd en niemand heeft er daarna meer aangezet. Het is het enige instrument in originele baroksetting van zijn hand dat ik ben tegengekomen. Heel puur, met een label en datum. Zó interessant!”

Sinds een paar jaar krijgt De Launay de wind mee. “Ik voel momentum. Kijk, ik begon in mijn uppie op een zolderkamertje in Londen, als een niemand zonder naam. Nu vliegen de deuren open. Het grote verschil is dat ik eerst overal achteraan moest gaan: mailen, bellen, brieven schrijven. Nu is het andersom. Mensen mailen en bellen mij, collega-vioolbouwers en musici van over de hele wereld, als ze ergens een interessant Hollands instrument zien of een *second opinion* willen over hun viool of cello. Ik begin zo’n beetje de expert te worden op het gebied van oude Hollandse strijkinstrumenten.” En die erkenning komt van steeds meer kanten. Dankzij zijn eerdere samenwerking met *The Strad* mocht De Launay teksten schrijven voor de kalender die *The Strad* jaarlijks uitbrengt, dit jaar met foto’s van topinstrumenten uit de NMF-collectie.

“Voor het eerst staat er dit jaar een prachtige cello van Hendrik Jacobs tussen alle beroemde Italianen!” Ook de oudere collega-vioolbouwers en experts, Andreas Post uit Amsterdam en Serge Stam uit Utrecht, steunen De Launay in zijn onderzoek. “In het begin voelde het een beetje ongemakkelijk om als snotneus bij die kenners aan te komen met nieuwe informatie. Maar ze zijn bij het onderzoek betrokken en we hebben er goede gesprekken over.”

LAATSTE SLUITSTUK

De Launays plan om een boek over de Hollandse vioolbouwers uit te brengen, begint steeds concretere vormen te krijgen. Hij heeft al een uitgever gevonden. In 2021 richtte hij een stichting op om het project te ondersteunen. De Hendrik Jacobs Foundation stelt zich ten doel om het onderzoek naar de geschiedenis van de Nederlandse strijkinstrumenten en hun bouwers uit de zeventiende en achttiende eeuw te faciliteren, op te schalen en zo te versnellen. Maar het primaire doel is het uitbrengen van een boek: een nieuw Engelstalig standaardwerk met foto’s van instrumenten en alle informatie over de vioolbouwers en hun werk. Dat zal verspreid worden onder vioolbouwers en strijkinstrumentenexperts wereldwijd. Daarnaast zijn er plannen voor een kleinere uitgave voor een breed publiek. “Het kost allemaal heel veel tijd”, zegt De Launay. “Ik moet er veel voor laten en het levert financieel eigenlijk niets op, maar ik móet dit gewoon doen. Ik ben namelijk niet zomaar een jonge hond met een leuk onderwerp. Dit is vergeten erfgoed. Ik zie zoveel instrumenten die slecht zijn onderhouden en zeldzame instrumenten die naar het buitenland verdwijnen. Mijn leermeester, John Dilworth, een van de grootste vioolbouwexperts ter wereld, schreef ooit in *The Strad*: ‘De zeventiende-eeuwse Nederlandse school is waarschijnlijk de beste naast de Italiaanse.’ Als zo’n expert zo iets schrijft, is er wel iets aan de hand. Maar er zijn te veel mensen, musici én vioolbouwers die het nog niet weten. Dat is zonde. Ik wil dus niet zomaar een leuk plaatjesboek maken, ik wil dit onderwerp op de kaart zetten als Nederlands erfgoed. Daar moeten we wakker voor worden.” Naast het onderzoek en zijn werk aan het boek is De Launay zelf gaan bouwen. Waarom? “Omdat ik het gewoon niet kan laten. Ik zie zoveel mooie oude Hollandse instrumenten. Ik kijk ernaar en denk: godsamme, hoe heeft hij dat gedaan? Hoe heeft hij dat instrument gebouwd? En ik ben en blijf toch een maker, dus dan wil ik dat ook kunnen.” Hij experimenteerde veel en zocht in alle details naar de unieke bouwwijze van Hendrik Jacobs. Hoe zat het met dat kleine stukje linnen dat Jacobs tegen de binnenkant van de gebogen randen lijmd? Waarom bouwde Jacobs, in tegenstelling tot Stradivarius, zonder mal? Hoe maak je een inleg van walvisbalein? Het laatste sluitstuk was een origineel Jacobs-basbalkje, het onderdeel dat tegen de binnenkant van het bovenblad is gelijmd, dat De Launay wist op te duiken bij een vioolbouwer in Chicago. Na tweeënhalf jaar werk en drie violen die in de vuilnisbak eindigden, zag De Launays viool het levenslicht. “Dit is de eerste viool sinds 293 jaar die helemaal volgens oud-Hollandse tradities en technieken is gemaakt”, zegt hij, terwijl hij de uv-kast opent om nog even naar zijn viool te kijken. “De eerste bespelers hebben zich al gemeld.” «

“In het begin voelde het een beetje ongemakkelijk om als snotneus bij die kenners aan te komen met nieuwe informatie”